

महाराष्ट्र शैक्षणिक नियोजन व प्रशासन संस्था (मिपा) औरंगाबाद

School Leadership Academy, Maharashtra

मोड्यूल क्र. २०

कोविड-19 काळात महाराष्ट्रातील विद्यार्थ्यांचे शिक्षण आणि
मूल्यमापन करण्यात शालेय नेतृत्वाची भूमिका

The Role of School Leadership in Educating and
Evaluating Students in Maharashtra

During Covid-19 Period

प्रस्तावना -

शाळा ही बालकाच्या जीवनातील अत्यंत महत्त्वाची बाब आहे. शाळेमध्ये येणाऱ्या बालकाचा सर्वांगाने विकास करण्यासाठी शाळा कटिबद्ध असतात. शारीरिक विकास, मानसिक विकास, भावनिक विकास, बौद्धिक विकास, कारक विकास अशा अनेक बाबींचा विकास शाळेमध्ये होतो. शाळेमध्ये मुलाच्या सामाजिकरणाची प्रक्रिया अत्यंत सुलभ रीतीने पार पाडली जाते. जीवनासाठी आवश्यक असणारी कौशल्ये आणि ज्ञान त्याला शाळेमध्ये मिळते.

मार्च 2020 मध्ये कोविड-19 च्या महामारीने जगभरामध्ये हाहाकार माजवला. या संसर्गजन्य रोगाच्या प्रसाराला आळा घालण्यासाठी जगभरातून प्रयत्न केले गेले. त्यातूनच सामाजिक विलगीकरण, घरी स्थानबद्ध होणे यासारखे प्रारंभिक उपाय म्हणून किंवा दक्षता अनेक ठिकाणी घेतली गेली. जगभरात या रोगाने थैमान घातले असल्याने प्रत्येक राष्ट्रसमोर ही लाट थोपवण्याचे एक मोठे आव्हान होते. शासन समाजसेवी संस्था प्रशासन आपापल्या पातळीवर प्रयत्न करत होते. यासाठी लॉकडाऊनचा पर्याय अनेक ठिकाणी उपयोगात आणला गेला. या रोगाच्या समूह संसर्गापासून वाचण्यासाठी 25 मार्च 2020 रोजी भारतामध्ये लॉकडाऊन जाहीर करण्यात आले. त्यामुळे शाळाही बंद झाल्या. अचानक झालेल्या या घटनेमुळे विद्यार्थी, शाळा, समाज, पालक, शासन यांच्यासमोर अनेक समस्या उभ्या राहिल्या.

भारतामध्ये कोविड-19 च्या महामारीने बाधित होणाऱ्या रुग्णांची संख्याही खूप मोठ्या प्रमाणात होती. अचानक वैद्यकीय सेवेवरती व सुविधांवर ताण पडल्याने अनेक प्रश्नही निर्माण झाले. अशी कोणती तरी वेगाने संसर्ग होणाऱ्या रोगाची साथ येईल आणि त्यामुळे फिरणारे चक्र थांबेल अशी कल्पनाही कुणी केली नव्हती पण ते वास्तव होतं.

भविष्यातही अशा साथीच्या रोगांची किंबहुना अनिश्चित कारणांमुळे लॉकडाऊन लागण्याची शक्यता नाकारता येत नाही. अशावेळी शालेय नेतृत्वाची भूमिका अत्यंत महत्त्वाची आहे. मुलांचे शिकणे सुरू राहणे अत्यंत महत्त्वाचे आहे त्यासाठी शालेय नेतृत्वाने विविध उपाय योजना करण्याबरोबरच आवश्यक कौशल्य व साधन सामग्री उपलब्ध करून मनुष्यबळ तयार करणे व त्याचा वापर अत्यंत प्रभावीपणे करणे गरजेची बाब झाली आहे.

शिक्षण प्रक्रियेत चक्र थांबणं ही एक दुर्दैवी बाब म्हणावी लागेल कारण यातून बालकाच्या सर्वांगीण विकासाच्या संबंधी अनेक प्रश्न निर्माण झाले. विद्यार्थ्यांचे शिक्षण प्रक्रियेच्या प्रवाहात असणे अत्यंत महत्त्वाचे असते. वयानुसार बालकाच्या गरजांचा आणि कौशल्यांचा विकास शिक्षण प्रक्रियेच्या माध्यमातून केला जातो त्यामुळे अशा आव्हानामुळे विद्यार्थी शिक्षण प्रक्रियेतून बाहेर पडण्याचा धोका मोठ्या प्रमाणात संभवतो.

कोठारी आयोगानुसार आजचा विद्यार्थी हा उद्याचा भारत असल्याने त्याची जडणघडण योग्यरितीने होणे गरजेचे आहे. बालकाला त्याच्या भावी जीवनामध्ये सन्मानाने जगण्यासाठी आणि स्वतःच्या पायावर उभा रहावं यासाठी गुणवत्तापूर्ण शिक्षण बालकाला मिळणे अत्यंत गरजेचे आहे, भारतासारख्या विकसनशील देशामध्ये मनुष्यबळ ही प्रमुख संपत्ती आहे. मनुष्यबळ कौशल्यपूर्ण व्हावे आणि त्यातून उत्पादकता वाढावी हे एक शिक्षणाचे उद्दिष्ट आहे. लॉकडाऊनमुळे समाजाच्या अनेक घटकावर परिणाम झाले तसेच ते शिक्षण क्षेत्रावरही झाले. यातून अनेक आव्हाने निर्माण झाली त्याच बरोबर समस्यांमध्येही वाढ झाली.

या महामारीच्या कालावधीमध्ये शिक्षण क्षेत्रावर झालेल्या परिणामाबाबत महाराष्ट्र शासन शालेय शिक्षण व क्रीडा विभाग शासन निर्णय क्रमांक : संकीर्ण २०२१/प्र. क्र.१७९/एस.डी.-६ दिनांक २७ ऑक्टोबर २०२१ मध्ये विस्ताराने चर्चा करण्यात आली आहे. या शासन निर्णयामध्ये शिक्षण संदर्भातल्या काही प्रमुख बाबी निदर्शनास आणल्या आहेत त्या खालीलप्रमाणे.

१. युनेस्कोने केलेल्या अभ्यासानुसार, भारतातील विद्यार्थ्यांचा शालेय शिक्षणाचा 65 % ते 74 % वेळ वाया गेलेला आहे.
२. अजीम प्रेमजी विद्यापीठाने सप्टेंबर 2020 मध्ये केलेल्या सर्वेक्षणानुसार केवळ 42% मुले ऑनलाईन वर्गाला उपस्थित राहू शकली. ज्या मुलांना ऑनलाईन वर्गाला उपस्थित राहणे शक्य झाले त्यांच्याबाबत ही संधी अपेक्षित परिणामकारक ठरली नाही. बहुसंख्य शिक्षक ऑनलाईन वर्गामध्ये दररोज प्रत्येकी त्याला एकच तास शिकवू शकले. 80 टक्के पेक्षा अधिक शिक्षकांना ऑनलाईन विद्यार्थ्यांना बरोबर भावनात्मक संपर्क ठेवणे कठीण गेले व 90 % पेक्षा अधिक शिक्षकांना विद्यार्थ्यांच्या प्रगतीचे मूल्यमापन परिणामकारकरीत्या करणे अशक्य झाले.
३. एशियन विकास बँक 2021 नुसार शाळा बंद राहिली यामुळे 5 अशियन देशांमधील (भारतासह) मुलांच्या भावी सरासरी कमाईच्या 3.5 % ते 4.7 % नुकसान झाले.
४. एका सर्वेक्षणानुसार, शाळा आधीच सोडलेल्या 3% मुलांबरोबर 6% मुले शाळेत परत येण्याची शक्यता नाही. (ए.एस.ई.आर.२०१९) महामारी नंतर शिक्षण व्यवस्थेतून आणखी 24 दशलक्ष मुलांची गळती होईल. म्हणून सध्याच्या स्थिती व गेल्या कालावधीत शाळा सतत बंद राहिल्यामुळे झालेले नुकसान लक्षात घेता पुढील काळात शिक्षणाचा पाया पायाभूत शिक्षण असणे आवश्यक आहे.

वरील विवेचनावरून आपल्या लक्षात आले असेल या जागतिक महामारी च्या कालखंडामध्ये शिक्षण क्षेत्राचे खूप मोठ्या प्रमाणात नुकसान झाले आहे. या आव्हानात्मक कालावधीमध्ये सुद्धा राज्यातील अनेक माध्यमिक शाळेतील नेतृत्वाने चांगले काम केले आहे. विद्यार्थ्यांना शिक्षणाच्या प्रवाहात ठेवण्यासाठी आणि उपाययोजनांची अंमलबजावणी करून प्रयोग यशस्वी केले आहेत. भारतामध्ये विविधता मोठ्या प्रमाणात असल्यामुळे स्थानिक परिस्थिती वेगवेगळी आहे. महाराष्ट्रात अशीच विविधांगी परिस्थिती पाहायला मिळते. अनेक समस्या यातून मार्ग काढत शालेय नेतृत्वाने विद्यार्थ्यांचे शिक्षण सुरू ठेवलं त्याचबरोबर त्यांचा लर्निंग लॉस (शिकण्यातील नुकसान) कमी होईल याकडे प्रामुख्याने लक्ष पुरवले.

शाळेत येणाऱ्या विद्यार्थ्यांना गुणवत्तापूर्ण शिक्षण देऊन बालकाचा सर्वांगीण विकास करण्याकडे शालेय नेतृत्वाचा कल असतो. आव्हाने असली तरी विविध नवोपक्रमांच्या माध्यमातून तंत्रज्ञानाच्या साहाय्याने विद्यार्थ्यांना शिकण्याच्या प्रक्रियेत ठेवणे अत्यंत महत्त्वाचे आहे. यामध्ये शालेय नेतृत्वाची भूमिका महत्त्वाचे आहे. बालकाच्या गरजांची पूर्तता करण्यासाठी शालेय नेतृत्वाची सातत्याने प्रयत्न असतात. शाळेत येणाऱ्या बालकांना गुणवत्तापूर्ण शिक्षण घेऊन देशासाठी जबाबदार भावी पिढी घडवणे हे शालेय नेतृत्वाचे मुख्य ध्येय असते त्यानुसारच शाळेमध्ये विविध उपक्रमांची आयोजन केली जाते.या मोडयूलच्या माध्यमातून आपण कोरोना कालावधीत शालेय नेतृत्वाने केलेल्या कामासंबंधी माहिती घेणार आहोत.

मोडयूल अध्यायनाची उद्दिष्टे -

1. कोविड-19 काळात महाराष्ट्रातील विद्यार्थ्यांचे शिक्षण आणि मूल्यमापन करण्यात शालेय नेतृत्वाची भूमिका समजून घेणे.
2. कोविड-19 काळात महाराष्ट्रातील विद्यार्थ्यांचे शिक्षण आणि मूल्यमापन करण्यात शालेय नेतृत्वाच्या कार्याचा अभ्यास करणे.
3. कोरोना सारखी महामारी किंवा अनिश्चित कारणामुळे शाळा बंद राहिल्यास या कालावधीमध्ये विद्यार्थ्यांचे शिक्षण आणि मूल्यमापन करण्यात शालेय नेतृत्वाचा दृष्टिकोण विकसित करणे.

कोरोना महामारी व लॉकडाउन, शाळा बंद होणे आणि लर्निंग फ्रॉम होम संकल्पना -

(कोरोना कालावधीमध्ये लॉकडाउन मुळे ओस पडलेले रस्ते आणि थांबलेली महानगरे)

कोरोना साथीमुळे देशाला लॉकडाऊनचा पर्याय स्वीकारावा लागला, पर्यायाने शाळाही बंद झाल्या आणि मुले घरी राहू लागली. यातून मग मुलांचं शिक्षण सुरू राहावे यासाठी लर्निंग फ्रॉम होम ही संकल्पना पुढे आली आणि प्रामुख्याने ऑनलाईन पद्धतीने मुलांना शिक्षण द्यावे हा पर्याय पुढे आला. त्याची अंमलबजावणी करताना शालेय नेतृत्वाची प्रचंड तारांबळ उडाली कारण अचानक उडूवलेल्या या संकटामुळे मुलांच्या लर्निंग फ्रॉम होम या संकल्पनेसाठी आवश्यक सुविधा आणि प्रशिक्षित मनुष्यबळ याची कमतरता मोठ्या प्रमाणात होती. शालेय नेतृत्वासमोर यामुळे मोठ्या प्रमाणात समस्या निर्माण झाल्या. काही शाळा प्रमुखांनी या समस्यांना आपल्या स्तरावर सामोरे जाण्याचा प्रयत्न केला.

25 मार्च 2020 तारखेपासून सुरू झालेले लॉकडाऊन पुढे बरेच दिवस सुरू होते. त्यामुळे शाळाही बंद झाल्या.एरव्ही जून महिन्यामध्ये सुरू होणाऱ्या शाळा यावर्षी जून महिन्यामध्ये सुरू होऊ शकल्या नाहीत. त्यामुळे शाळांना लर्निंग फॉर होम या उपक्रमाच्या अंतर्गत मुलांचे शिकणे सुरू ठेवणे क्रमप्राप्त झाले. यापुढील कालखंडामध्ये शाळा नोव्हेंबर महिन्यापर्यंत ऑफलाईन पद्धतीने सुरू झाल्या नाहीत. महाराष्ट्रातील मोठ्या शहरांच्या मध्ये शाळा वर्षभर सुरू झाल्या नाहीत. प्राथमिकचे वर्ग जवळपास वर्षभर सुरू झाले नाहीत. त्यानंतर 2021 मध्येही या महामारीची दुसरी लाट आल्याने शाळा पुन्हा बंद झाल्या आणि पुन्हा लर्निंग फ्रॉम होम सुरू झाले. मुंबई, पुणे,

औरंगाबाद, ठाणे या सारख्या महानगरातील शाळा तसेच प्राथमिक शाळा ह्या पहिल्या लॉकडाऊन पासूनच बंद होत्या. अद्याप त्या सुरु होऊ शकल्या नव्हत्या. त्यानंतर ऑगस्टमध्ये काही प्रमाणात शाळा ऑफलाइन सुरु झाल्या. हा कालखंड शालेय नेतृत्वाच्या दृष्टीने अत्यंत आव्हानात्मक होता. शासन स्तरावर विद्यार्थ्यांचे शिक्षण सुरु राहिल यासाठी प्रयत्न केले जात होते. याची थोडक्यात माहिती खालील प्रमाणे. कोविड-19 या विषाणुजन्य साथीच्या रोग प्रसारामुळे लागू करण्यात आलेल्या संचारबंदीच्या काळात अध्ययन-अध्यापन प्रक्रिया सुरु राहण्यासाठी लर्निंग फ्रॉम होम ही संकल्पना राबविणे बाबत महाराष्ट्र शासन शालेय शिक्षण व क्रीडा विभाग शासन परीपत्रक क्रमांक : संकीर्ण - 2020/प्र.क्र..84/एस.डी.-6 दिनांक 28 एप्रिल 2020 नुसार विद्यार्थ्यांचे शिक्षण सुरु राहिल यासाठी शासन स्तरावर प्रयत्न केले जात होते.

शासन स्तरावर प्रयत्न केले जात असताना मुलांना त्यांच्या शिक्षकांनी शिकवलेले चांगले समजतं, मुलांच्या अध्ययन गरजा शिक्षकांना माहिती असतात त्यामुळे साहजिकच उपलब्ध साहित्याबरोबरच शिक्षकांनी ऑनलाईन पद्धतीने पाठ घ्यावे यासाठी तंत्रज्ञानाचा वापर केला जावा यासंबंधी माहिती या परिपत्रकात देण्यात आलेली आहे. वापरावयाचा प्लॅटफॉर्म आणि उपलब्ध असलेली शैक्षणिक ॲप्स यांची माहिती सदर परिपत्रक देण्यात आलेली आहे.

कोविड-19 काळात महाराष्ट्रातील विद्यार्थ्यांचे शिक्षण आणि मूल्यमापन करण्यात शालेय नेतृत्वा समोरील आव्हाने.

शासन स्तरावरून केलेल्या प्रयत्नांबरोबरच या कालावधीमध्ये मुलांचे शिकणे सुरु राहावे आणि लर्निंग लॉस कमीत कमी व्हावा यासाठी शालेय नेतृत्वाची कसोटी लागली. तंत्रज्ञानाची उपलब्धता त्याचबरोबर तंत्रज्ञान वापरण्यासाठी आवश्यक असणारे प्रशिक्षित मनुष्यबळ याचा अभाव मोठ्या प्रमाणात जाणवत होता. विशेषतः माध्यमिक स्तरावर या समस्या खूप मोठ्या प्रमाणात भेडसावत होत्या.

1. विद्यार्थ्यांशी संबंधित आव्हाने -

- विद्यार्थ्यांमध्ये प्रेरणेचा अभाव.
- डिजिटल शिक्षणासाठी पायाभूत सुविधांच्या समस्या.
- डिजिटल साक्षरतेचा अभाव आणि तांत्रिक समस्या.
- वैयक्तिक परस्परसंवादाचा अभाव.
- विद्यार्थ्यांच्या विशेष गरजांसाठी शैक्षणिक तंत्रज्ञान आणि ऑनलाईन शिक्षण पर्यायांचा अभाव.

2. शिक्षकांशी संबंधित आव्हाने -

- शिक्षकांमध्ये प्रेरणेचा अभाव.
- ऑनलाईन शिक्षण देण्यासाठी मूलभूत साधनांचा अभाव.
- डिजिटल साक्षरता आणि तांत्रिक समस्या.
- तंत्रज्ञान वापराबाबत नकारात्मक मानसिकता.

3. पालकांशी संबंधित आव्हाने -

- मुलाना मोबाइल सारख्या सुविधा उपलब्ध करून देण्यात असमर्थता.
- इंटरनेट डेटा उपलब्ध करून देण्याबाबत असमर्थता.
- दोन मुले शिकत असतील तर त्यांना मोबाइल उपलब्ध करू देण्यात अडचणी.
- मुले मोबाईलचा वापर योग्यरीतीने करतीलच यांची खात्री नसणे.

4. समाजासंबंधी आव्हाने -

- मोबाईलचा गैरवापर.
- समाजमाध्यमांचा गैरवापर.
- मोबाईलच्या अतिवापराने निर्माण झालेले प्रश्न.
- गेम खेळण्यातही मोबाईलचा गैर वापर.

5. शालेय नेतृत्वासमोरील आव्हाने -

- वरील सर्व आव्हाने ही प्रत्येक घटकाची संबंधित असली तरी ती सर्व शालेय नेतृत्वाची म्हणजे शाळा प्रमुखाची ही आव्हाने होती.
- त्याच बरोबर विविध कारणामुळे ऑनलाईन शिक्षणासाठी उपस्थित न राहू शकणाऱ्या विद्यार्थ्यांच्या शिक्षण आणि मूल्यमापन यातील आव्हाने

शालेय नेतृत्वासमोर वरील प्रमाणे आव्हाने होती. ऑनलाईन शिक्षणाला उपस्थित राहणाऱ्या मुलांच्या पेक्षा ऑनलाईन शिक्षणाला उपस्थित राहू न शकणाऱ्या मुलांच्या समस्या गंभीर होत्या त्या मध्येही खूप आव्हाने होती. त्यासाठी वेगवेगळ्या उपाययोजना करणे गरजेचे होते.

शालेय नेतृत्वासमोरील आव्हानांची चर्चा करण्यासाठी प्रस्तुत लेखकाच्या पुढाकाराने कोल्हापूर जिल्ह्यातील तसेच राज्य पातळीवरील मुख्याध्यापक यांची प्रोफेशनल लर्निंग कम्युनिटी (PLC) तयार करण्यात आली. त्याच्या अनेक बैठकांमध्ये विविध समस्यांवरती व आव्हानांवरती चर्चा करून एक कृती आराखडा तयार करण्यात आला. तो खालील प्रमाणे.

- ऑनलाईन प्रशिक्षण देण्यासाठी ज्या शिक्षकांना प्रशिक्षण हवे असेल त्यांना तंत्रस्त्रेही शिक्षक माध्यमिक समूह महाराष्ट्र यांच्या वतीने प्रशिक्षण देण्यात यावे.
- अध्यापनासाठीचे विविध प्लॅटफॉर्म वापरणे संबंधी प्रशिक्षण देणे.
- विद्यार्थ्यांचे ऑनलाईन मूल्यमापन करण्यासंदर्भात प्लॅटफॉर्म वापरणे संबंधीचे प्रशिक्षण देणे.
- शिक्षकांना तांत्रिकदृष्ट्या सक्षम बनवण्यासाठी मोबाईल व विविध ॲप्स व संगणक वापरण्यासाठी चे प्रशिक्षण देणे.
- शिक्षकांनी स्वतःचे ई-लर्निंग साहित्य विद्यार्थ्यांच्या गरजेनुसार तयार करावे यासाठी प्रशिक्षण देणे.
- युट्युब, ब्लॉग, स्मार्ट, पीडीएफ यासारख्या माध्यमांचा वापर परिणामकारक करण्यासाठीचे प्रशिक्षण देणे.
- ऑफलाईन मूल्यमापनासाठी प्रश्नपत्रिका तयार करण्याबाबत मार्गदर्शन करणे.
- व्हाट्सअप सारखा प्लॅटफॉर्म परिणामकारक वापरण्यासाठी मार्गदर्शन करणे.
- गूगल क्लासरूम सारखे प्रोग्रॅम वापरण्यासाठी दिग्दर्शन करणे.
- ऑनलाईन अध्यापन आणि त्या अनुषंगाने परिणामकारक आंतरक्रिया होण्यासाठी शिक्षकांना योग्य ती माहिती देणे.
- शिक्षकांनी तयार केलेले ई-लर्निंग साहित्य व्हाट्सअप ग्रुपच्या माध्यमातून राज्यातील इतर मुख्याध्यापक, शिक्षक, पालक व विद्यार्थी यांचे पर्यन्त पोहचवणे.

राज्य पातळी वरील पीएलसी (व्हीसीला उपस्थित सदस्य)

वरील कृती कार्यक्रमानुसार तंत्रस्नेही शिक्षक माध्यमिक समूह महाराष्ट्राच्या वतीने महाराष्ट्रातील जवळपास दहा हजार माध्यमिक शिक्षकांना तंत्रस्नेही प्रशिक्षण देण्यात आले. सदरचे प्रशिक्षण एप्रिल 2020 ते सप्टेंबर 2020 या कालावधीमध्ये देण्यात आले. यामध्ये अध्ययन अध्यापनासाठी वापरावयाचे प्लॅटफॉर्म जसे गुगल मीट, गुगल क्लासरूम, झूम, मायक्रोसॉफ्ट टीम्स इत्यादी याचे मार्गदर्शन करण्यात आले.

ऑनलाइन मूल्यमापनासाठी गुगल फॉर्म, टेक्स्ट मोज, मायक्रोसॉफ्ट फॉर्म यांचे प्रशिक्षण देण्यात आले. त्याच बरोबर मुलांच्या गरजेनुसार शैक्षणिक साहित्य बनवून ते व्हिडिओच्या रूपाने युट्यूब वरती अपलोड करण्याचे प्रशिक्षण देण्यात आले. ऑफलाइन चाचणी घेण्यासाठी चाचणी तयार करण्याचे प्रशिक्षणही देण्यात आले. हे तंत्रस्नेही प्रस्तुत मोड्यूल विकसकांच्या पुढाकाराने व तंत्रस्नेही शिक्षक माध्यमिक समूहाच्या वतीने महाराष्ट्रातील गरजू व स्वेच्छेने सहभागी झालेल्या शिक्षकांना देण्यात आले. सदरचे प्रशिक्षण हे पूर्णपणे मोफत होते. सर्वसाधारणपणे या प्रशिक्षणाचे आयोजन लॉकडाऊनच्या सुरुवातीच्या कालावधीमध्ये केल्याने शिक्षकही रिकामे होते. अजून ऑनलाईन शिक्षणाला सुरुवात व्हायची होती त्यामुळे महाराष्ट्रातून या प्रशिक्षणाला खूप मोठ्या प्रमाणात प्रतिसाद मिळाला. या सर्व प्रशिक्षणाचा खूप चांगला परिणाम पहायला मिळाला. महाराष्ट्रातील जवळपास दहा हजार शिक्षकांनी या प्रशिक्षणाच्या माध्यमातून डिजिटल कौशल्य प्राप्त केली. सर्वसाधारणपणे हे प्रशिक्षण एप्रिल मे मध्ये सुरू होऊन ऑगस्टपर्यंत चालले. सोबतच्या बातमीमध्ये पाच हजार शिक्षकांना प्रशिक्षण दिले दिसत असले तरीही ही बातमी प्रशिक्षण सुरू असताना मधल्या काळातल्या आहे. तिथून पुढेही प्रशिक्षण निरंतर सुरू होते.

लोकमत

राज्यातील स्थिती : लॉकडाऊनच्या काळात मिळविले डिजिटल कौशल्य

पाच हजार शिक्षक बनले तंत्रस्नेही

संतोष मिठारी
लोकमत न्यूज नेटवर्क

कोल्हापूर : कोल्हापूर पारदर्भूमीयरील लॉकडाऊनच्या काळात राज्यातील पाच हजार माध्यमिक शिक्षक तंत्रस्नेही बनले आहेत. त्यांना तंत्रस्नेही शिक्षक माध्यमिक समूह महाराष्ट्राच्यावतीने प्रशिक्षण देण्यात आले. लॉकडाऊन चाबले, तर शिक्षकांकडे डिजिटल शिक्षण देण्याचे कौशल्य असावे, या उद्देशाने एप्रिलपासून प्रशिक्षणाची सुरुवात करण्यात आली.

या प्रशिक्षणामध्ये दीक्षा अॅपचा वापर, व्हिडिओ डाऊनलोड करणे, ते पालकांच्या व्हॉट्सअॅप ग्रुपवर पाठविणे, विद्यार्थ्यांचे ऑनलाईन मूल्यमापन करणे, चाचणी कशी घ्यावयाची, शिक्षकांनी ई-कॉन्टेंट तयार करणे, विविध सांणक प्रणालींचा वापर करणे, युट्यूब चॅनेल तयार करून त्यावर स्वतः वनविलेला व्हिडिओ अपलोड करणे, सुमारे विविध वीस शैक्षणिक अॅप कशी वापरावीत, विनामूल्य असलेल्या कोणत्या ऑनलाईन प्लॅटफॉर्मचा वापर करावा यांचा समावेश होता. दि. २ एप्रिल ते २७ जून या कालावधीत प्रशिक्षण देण्यात आले. त्यातून राज्यातील अनेक शिक्षकांनी व्हिडिओ बनविणे, टेस्ट घेणे सुरू केले आहे. काहींनी स्वतःचे ब्लॉग, विषयनिहाय मॉडर्न अॅप, संकेतस्थळ बनविले आहेत. प्रत्येक जिल्ह्यातील दहा तंत्रस्नेही शिक्षकांच्या व्हॉट्सअॅप ग्रुप तयार केला आहे.

लॉकडाऊनच्या कालावधीमध्ये ही संधी आम्हाला मिळाली आणि त्याचा आम्ही वापर करून घेतला. रोज सकाळी नऊ ते दुपारी घारापर्यंत शिक्षकांनी प्रशिक्षण देण्यात आले. तंत्रस्नेही शिक्षक संघटना आणि राज्य मुख्याध्यापक महासंघाचे पदाधिकारी अरुण खोरात, तानाजी माने, विजय पाटील यांचे सहकार्य लाभले असल्याचे पाटील यांनी सांगितले.

ऑनलाईन प्लॅटफॉर्मचा वापर

स्मार्ट पीडीएफद्वारे शिक्षकांना आवश्यक असणाऱ्या प्रशिक्षण, कौशल्याची माहिती देणारे व्हिडिओ उपलब्ध करून दिले आहेत. त्यांना शिक्षकांच्या चांगला प्रतिसाद मिळाला. शिक्षकांना तंत्रस्नेही करण्याचे अॅपदेखील तयार केले आहे.

राज्यातील या शिक्षकांनी प्रशिक्षण दिले

बी. बी. पाटील, एम. आर. पाटील, विजय सरकर, मनोहर संकवाळ, प्रशांत मगदूम, धिराल पोतवार, राजेश जाधव, राजकुमार चौगुले, सीमा पाटील (कोल्हापूर), एस. एन. अंतार, योगानंद सागरत (सिंधुदुर्ग), मयुरेश माने, राजेंद्र खांबे (रत्नागिरी), शिल्पा भागवत, मुणाल गांजळे (पुणे), भूषण फसाडे (भंडारा), रमेश जाधव (उस्मानाबाद), वैभव बारले (सोलापूर), प्रमोद बेंद्रे (सातारा), सागर धंदे (रायगड).

लॉकडाऊनच्या संधीचा पुरेपूर वापर

या प्रशिक्षणाच्या माध्यमातून शिक्षकांना तंत्रस्नेही कौशल्य मिळवून त्यांना सक्षम बनविण्याचा प्रयत्न केला. या प्रशिक्षणामुळे शिक्षक ऑनलाईन टेस्ट विद्यार्थ्यांना पाठवत आहेत. हेच आमच्या प्रशिक्षणाचे यश असल्याची प्रतिक्रिया तंत्रस्नेही शिक्षक माध्यमिक समूहाचे राज्यप्रमुख बी. बी. पाटील यांनी दिली.

जिल्हा आणि प्रशिक्षित शिक्षक

1700
कोल्हापूर

1200
रत्नागिरी, सांगली, सोलापूर, पुणे (प्रत्येकी 300)

400
सातारा, सिंधुदुर्ग (प्रत्येकी २००)

100
पुर्वी

1600
उर्वरीत महाराष्ट्र

दि. २ एप्रिल ते २७ जून या कालावधीत प्रशिक्षण देण्यात आले.

Hello Kothapur
Page No. 3 Jun 30, 2020
Powered by: esalego.com

(दैनिक लोकमत या वृत्तपत्रामध्ये प्रशिक्षणाची प्रसिद्ध झालेली बातमी.)

कोविड-19 काळात महाराष्ट्रातील विद्यार्थ्यांचे शिक्षण आणि मूल्यमापन करण्यात यशस्वी झालेल्या शालेय नेतृत्वाच्या अभ्यास.

कोरोना महामारीच्या काळामध्ये विद्यार्थ्यांचे शिक्षण व मूल्यमापन करणे यामध्ये शालेय नेतृत्वाला अनेक आव्हानांचा सामना करावा लागला. अशी आव्हानात्मक परिस्थिती असून सुद्धा महाराष्ट्रातील काही शाळा प्रमुखांनी आपल्या कुशल नेतृत्वाने या आव्हानात्मक परिस्थितीमध्ये सुद्धा चांगले काम करत मुलांना दर्जेदार शिक्षण देण्याचा प्रयत्न केला तसेच मुलांना शिक्षणाच्या प्रवाहात टिकवून ठेवून आव्हानात्मक परिस्थिती असली तरीही मुलांचा लर्निंग

लॉस कमीत कमी व्हावा यासाठी प्रयत्न केले. आणि त्यामध्ये त्यांना यशही मिळाले. सदर शाळेच्या मुख्याध्यापक व शिक्षकांनी तंत्रसत्रेही शिक्षक माध्यमिक समूह महाराष्ट्र आयोजित तंत्रसत्रेही प्रशिक्षणास उपस्थित राहून डिजिटल कौशल्ये मिळवली. सर्वसाधारणपणे पहिल्याच बॅचच्या प्रशिक्षणासाठी सहभागी होते. या प्रशिक्षणातून मिळालेल्या डिजिटल कौशल्याचा वापर या शाळांनी लर्निंग लॉस कमी करून मुलांचे शिक्षण सुरू ठेवण्यासाठी व त्यांच्या मूल्यमापनासाठी अत्यंत प्रभावीपणे केला. अशा काही यशस्वी शालेय नेतृत्वाच्या यशोगाथा आपण या ठिकाणी पाहणार आहोत. सदर शालेय नेतृत्वाचा या कालातील प्रवास हा खरोखर प्रेरणादायी तर आहेच पण अशा आव्हानात्मक परिस्थितीमध्ये सुद्धा चांगले काम होऊ शकते याची प्रचिती देणारा आहे. त्यांनी केलेल्या प्रयत्नातून प्रेरणा घेऊन अशा आव्हानात्मक परिस्थितीमध्ये सुद्धा आपण काम करण्याची प्रेरणा घ्याल ही अपेक्षा.

यशोगाथा

आदर्श प्रशाला, जुना वाशी नाका सरनाईक कॉलनी, कोल्हापूर.

श्री.राजेंद्र यशवंत पाटील

कोरोना काळात शाळेने दैनंदिन ' ऑनलाइन' पद्धतीने अध्ययन, अध्यापनात केलेली कामगिरी.

- १) शिक्षक सभा घेऊन सर्वांशी विचार विनिमय करून काय करायचे? त्याची दिशा निश्चित केली.
- २) तंत्रसत्रेही शिक्षक माध्यमिक समूह महाराष्ट्राच्या वतीने आयोजित प्रशिक्षणास मी स्वतः व माझे सर्व सहकारी सहभागी झालो, डिजिटल कौशल्ये प्राप्त केली. त्यानंतर ऑनलाईन अध्यापनासाठी कोणती App वापरणे सोयीचे होईल याबाबत निर्णय घेतला.
- 3) Google Classroom च्या माध्यमातून दैनंदिन अध्यापन करण्याचा निर्णय घेतला.
- ४) शिक्षकांना तंत्रसत्रेही शिक्षक माध्यमिक समूहाच्या तज्ञ मार्गदर्शकाकडून त्याबाबत मार्गदर्शन करण्यात आले.
- ५) विद्यार्थ्यांसाठी दैनंदिन वेळापत्रक निश्चित करण्यात आले.
- ६) वर्गवार पालक सभा घेऊन पालकांना ऑनलाइन तास कसे होतील, याबाबत माहिती दिली.

किती पालकांकडे android मोबाईल आहेत, किती पालकांकडे नाहीत याचा आढावा घेतला. 10.00% पालकांकडे android मोबाईल नाहीत हे लक्षात आले. ते कसे उपलब्ध करू शकतील याबाबत चर्चा केली. 5% पालक तयार झाले. 02.00% पालकांनी महिनाभरात घेण्याची तयारी दर्शवली. उरलेल्या 03.00% पालकांच्या मुलांसाठी मार्ग काढावा लागला. एकाच वर्गात असलेल्या आणि जवळ रहात असलेल्या दोन मुलांना एकत्र बसता येईल त्यासाठी काही पालकांनी सहकार्य करण्याची तयारी दर्शवली.

सकाळी 07.30 ते 10.30 या वेळेत वेळापत्रक बसवले. संध्याकाळी 7.30 ते 08.30 या वेळेत 8 वी स्कॉलरशिप, व NMMS परीक्षेचे तास आयोजित केले. 8 वी - 69 विद्यार्थी, 9 वी - 67 विद्यार्थी, 10 वी - 71 विद्यार्थी, एकूण --207 विद्यार्थी शाळेमध्ये शिकत होते.

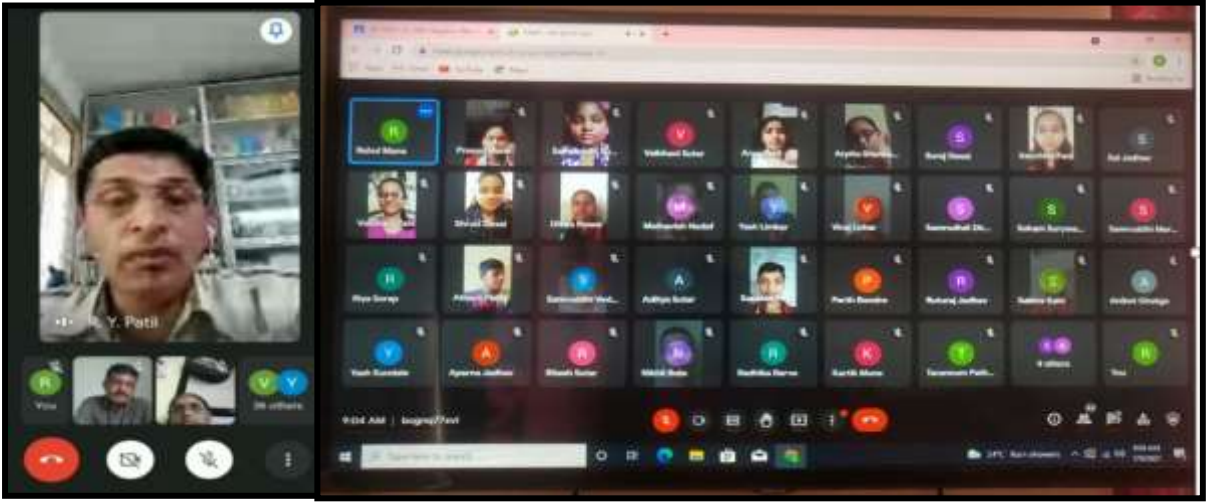
85.00 % टक्के पेक्षाही अधिक विद्यार्थी तासांना जोडले जात असत. या विद्यार्थ्यांची online हजेरी घेतली आहे. गैरहजर असणाऱ्या विद्यार्थ्यांच्या पालकांशी मुलगा तासाला गैरहजर असलेली कल्पना दिली जात असे. सुरुवातीला एक महिना सकाळी, संध्याकाळी असे तास ठेवले होते. पण संध्याकाळच्या तासांना विद्यार्थी मोठ्या संख्येने गैरहजर असत. त्या कारणांचा शोध घेतला असता खालील गोष्टी समजल्या.

- १) नेट पॅक पुरत नाही.
- २) पालक कामावरून उशीरा घरी येतात.
- ३) चार्जिंग संपते, कधी लाईट नसते. .

अशी कारणे समजली. त्यामुळे फक्त 8 वी स्कॉलरशिप व NMMS चे तास सायंकाळी ठेवले व 9 वी 10 वी चे तास सकाळी सुरू ठेवले.

ऑनलाईन शिक्षणाच्या कालावधीत आलेल्या चाचणी परीक्षा, सहामाही परीक्षाही घेतल्या. त्याचे वेळापत्रक पाठवले. PDF स्वरूपात प्रश्नपत्रिका पाठवून आखीव पेपर वरती उत्तर पत्रिका लिहून पालकांचे सहकार्याने शाळेत उत्तरपत्रिका जमा करून घेतल्या. तपासून निकाल तयार केला.सदरचा निकाल पालक, विद्यार्थी यांना पाठवला. त्याच बरोबर शिकवलेल्या घटकावर गुगल फॉर्म च्या मदतीने ऑनलाईन चाचणी प्रत्येक आठवड्याला घेण्यात आली.या चाचणीचा निकाल मुलांना ताबडतोब समजत असल्याने मुलांनी त्याला चांगला प्रतिसादही दिला.ऑनलाईन तासाला मुले उपस्थित राहण्याचे प्रमाण खूपच चांगले होते.सरासरी 2% मुले अनुपस्थित रहात होती. त्यांच्यासाठी गृहभेटीचा उपक्रम राबवला तसेच त्याही मुलांच्याकडून चाचण्या आदि कामकाज पूर्ण करून घेण्यात आले.

वर्गवार ऑनलाईन पालक सभा घेण्यात आल्या. या पालक सभांना वर्गवार 207 पैकी 173 पालक सहभागी होते. पालकांनी चर्चेत उस्फूर्तपणे सहभाग घेतला.या पद्धतीने कोरोना काळात शाळेने दैनंदिन कामकाज उत्तम केले. कोरोना काळातील आव्हानात्मक परिस्थितीमध्ये शाळेने राबवलेल्या या उपक्रमाबद्दल पालकांमध्ये शाळेबद्दल विश्वासाहतेची भावना निर्माण झाली . यामुळे शाळेच्या पटसंख्येमध्ये तर वाढ झाली लोकसहभागातून पूर्ण करण्यासाठी सहकार्य झाले. पण शाळेच्या जवळपास सात लाख रुपये किमतीच्या भौतिक गरजा पालकांच्या मदतीने लोकसहभागातून पूर्ण करण्यासाठी सहकार्य झाले.

(ऑनलाईन अध्यापन करताना आर. वाय. पाटील सर आणि बाजूला उपस्थित विद्यार्थी)

यशोगाथा

आदर्श हायस्कूल गवसे, ता.आजरा जिल्हा- कोल्हापूर.

श्री.प्रकाश भिमगोंडा पाटील

शाळेचे ठिकाण कोल्हापूर जिल्ह्यातील आजरा तालुक्यातील असून हा तालुका दुर्गम डोंगराळ व अतिवृष्टीचा तालुका म्हणून ओळखला जातो. महाराष्ट्रात सर्वात जास्त पाऊस पडणारे ठिकाण याच तालुक्यात आहे. दुर्गम आणि डोंगराळ असल्यामुळे मोबाईलच्या रेंजची समस्या खूप मोठ्या प्रमाणात जाणवत होती. त्यामुळे ऑनलाईन

शिक्षणाचा पर्याय या ठिकाणी लागू पडत नव्हता. त्यामुळे मुलांचे शिक्षण सुरू ठेवण्यामध्ये किंवा लर्निंग फ्रॉम होम या उपक्रमाची अंमलबजावणी करण्यासाठी अनेक आव्हाने शाळेसमोर होती.

या समस्यांवरती चर्चा करण्यासाठी सर्व सहकारी शिक्षक यांच्यासोबत एक बैठक घेतली. ऑनलाइनचा पर्याय स्वीकारण्यासाठी खूप मोठ्या समस्या असल्याने यावरही विचार करण्यात आला. मोबाईलची रेंज, मुलांना उपलब्ध होणारे मोबाईल आणि डाटा याचे प्रमाण व्यस्त होते. लॉकडाऊन असल्यामुळे मुलांना प्रत्यक्ष शाळेत बोलवू शकत नव्हतो. सर्व शिक्षकांच्या मतानुसार मुले शाळेत येण्याऐवजी शाळाच मुलांच्या दारी जाईल असा उपक्रम राबवण्याचे ठरले. शाळेला आसपासच्या पाच गावातून विद्यार्थी येत होते. इयत्ता आठवी ते दहावीची शाळा असल्याने शाळेत पाच शिक्षक कार्यरत होते. त्यानुसार प्रत्येक गावी एक शिक्षक दररोज जाईल व गावातील मंदिर किंवा एखाद्या विद्यार्थ्यांच्या मोठ्या घरी गावातील इतर विद्यार्थ्यांना कोरोना विषयक नियमांचे पालन करून एकत्र करून आपल्या विषयाचे मार्गदर्शन संबंधित गावातील विद्यार्थ्यांना करेल. एक शिक्षक एक गाव एक विषय याप्रमाणे योजना कार्यान्वित केली. दुसऱ्या दिवशी शिक्षक दुसऱ्या गावी जाईल त्यामुळे आठवड्यातून सर्व विषयाचे शिक्षक विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शन करण्यासाठी त्यांच्या गावी जात.

'शाळा आपल्या दारी' ही योजना राबवत असताना विद्यार्थी व पालकांच्या कडून अतिशय उत्कृष्ट प्रतिसाद मिळाला. दररोज सर्वसाधारणपणे 11 ते 2 या कालावधीमध्ये शिक्षक या पाचही गावांमधून जाऊन विद्यार्थ्यांना आपल्या विषयाचे मार्गदर्शन करत. हो शिकवलेल्या भागावरती चाचणी घेत.

ह्या उपक्रमाला विद्यार्थी व पालक यांनी उत्स्फूर्त प्रतिसाद दिला. कोरोनाचे नियम पाळून विद्यार्थी मंदिरात किंवा मोठ्या घरामध्ये जमत. शिक्षकांकडून आपल्या शंकांचे निरसन करून घेत. दिलेली चाचणी सोडवत. त्यामुळे शाळा आपल्या दारी हा उपक्रम विद्यार्थी-पालक यांच्या उत्स्फूर्त सहभागाने उत्कृष्टरित्या राबवला गेला. ग्रामीण दुर्गम डोंगराळ भागातील पालकांचा या उपक्रमामुळे शाळेवरील विश्वास दृढ झाला. या उपक्रमामुळे विद्यार्थ्यांचे शैक्षणिक नुकसान टाळणे शक्य झाले, मुले शिक्षणाच्या प्रवाहात राहिली.

चिंतनात्मक प्रश्न

1. लॉकडाउनच्या कालावधीमध्ये विद्यार्थ्यांचे शिकणे व मूल्यमापन करणे या मध्ये आलेल्या समस्यांची यादी करा.
2. या समस्या दूर करण्यासाठी राजेंद्र पाटील सरांनी कोणकोणते उपाय योजले?
3. प्रकाश पाटील सरांनी रेंज, मोबाईल डेटा व मोबाईलची उपलब्धता नसताना अडचणी सोडवण्यासाठी केलेल्या उपायाबाबत आपले मत व्यक्त करा.
4. महामारीसारख्या असाधारण परिस्थितीमध्ये मुख्याध्यापकाकडे कोणकोणत्या नेतृत्व कौशल्यांची गरज आहे असे आपल्याला वाटते?
5. कोविड सारख्या असाधारण परिस्थितीमध्ये आपणास मुख्याध्यापक म्हणून काम करण्याची संधी मिळाली तर आपला कृति आराखडा कसा असेल ते थोडक्यात लिहा.

विचार करूया चर्चा करूया

महामारीची परिस्थिती निर्माण झाली आहे. शाळा बंद होणार आहेत. लर्निंग फ्रॉम होम सुरू होणार आहे. आपल्याकडे असलेले शिक्षक तंत्रज्ञेही नाहीत. पालकांकडे मोबाईलची तसेच डेटा ची समस्या आहे. शाळेत येणाऱ्या काही गावांमध्ये मोबाईलची रेंज नाही. एकाच घरातील दोन मुले शाळेत येत आहेत. पालकांची आर्थिक स्थिती हलाखीची असल्याने व मोबाईल उपलब्धता नसल्यामुळे मुले ऑनलाइन सेशनसाठी उपस्थित राहू शकत नाहीत. अशा शाळेमध्ये आपण मुख्याध्यापक म्हणून काम करत आहात. अशा प्रसंगी आपण काय कराल.

विद्यार्थ्यांच्या शिकण्यासंदर्भात शासनाच्या विविध सोयी / संधी याची थोडक्यात माहिती खालील प्रमाणे.

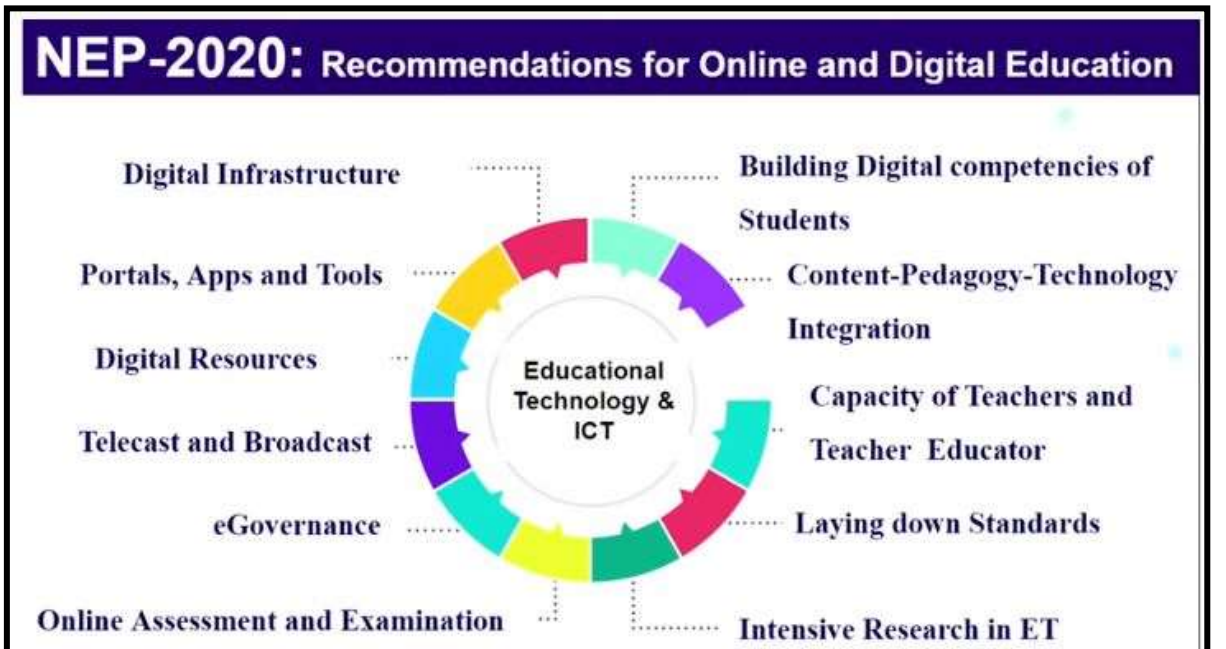
1. DIKSHA इ-लर्निंग प्लॅटफॉर्म
1. ईयत्ता १ ली ते १० वी साठीचे दीक्षा मोबाइल ॲप.
2. ईयत्ता १ ली ते १० वी साठीचे दीक्षा वेब पोर्टल.
3. क्रिएटिव आणि क्रिटिकल थिंकिंग प्रश्न (सीसीटी)
2. महाराष्ट्र राज्य पाठ्यपुस्तक निर्मिती व अभ्यासक्रम संशोधन मंडळ- बालभारती
1. ऑनलाइन पाठ्यपुस्तके
2. ई-बालभारती
3. बोलकी बालभारती talking books
4. इयत्ता आठवी ते दहावी विज्ञान भूगोल संस्कृत विषयाचे व्हिडीओ स्वरूपातील साहित्य.
5. बालभारती युट्यूब वाहिनी
6. पाठ्यपुस्तक मंडळाचे इ बालभारती ॲप
7. किशोर मासिक
8. याशिवाय एनसीईआरटी व इतर ठिकाणी ऑनलाइन पद्धतीने शिकण्यासाठी ई साहित्य उपलब्ध होते त्याच्या लिंक शाळांना दिल्या.
9. शासनामार्फत यासंबंधी विविध प्रशिक्षणे आयोजित केली जातात.

तंत्रज्ञानाच्या वापरासाठी व डिजिटल लर्निंगसाठी राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरण 2020 मध्ये निर्देशित केलेल्या शिफारशी

नवीन शैक्षणिक धोरण 2020 नुसार तंत्रज्ञानाच्या वापराला प्राधान्य देण्यात आलेले आहे. शिक्षक प्रशिक्षण, अध्ययन-अध्यापन, मूल्यमापन, सेवांतर्गत प्रशिक्षण, विद्यार्थ्यांचे शिक्षण यासारख्या बाबींमध्ये तंत्रज्ञानाला प्राधान्य देण्यात आलेले आहे. नवीन शैक्षणिक धोरणानुसार शिक्षकांनाही तांत्रिक कौशल्य अवगत करणे आवश्यक आहे.

दूरशिक्षणासाठी डिटीएच तंत्रज्ञानाचा वापर, विद्यार्थ्यांसाठी अभ्यास स्रोत उपलब्ध करून देणे यासारख्या बाबींना प्राधान्य देण्यात आलेले आहे. याशिवाय काही महत्त्वाच्या बाबी खालीलप्रमाणे.

1. सर्व विद्यार्थ्यांसाठी शिक्षणाची सोय करण्यासाठी सामाजिक आर्थिक दृष्ट्या वंचित गटांवर विशेष भर देऊन शालेय शिक्षणाची व्याप्ती विस्तृत केली जाईल. ज्यामध्ये औपचारिक आणि अनौपचारिक अशा दोन्ही शैक्षणिक पद्धतींचा समावेश असलेल्या शिक्षणाच्या अनेक मार्गांची सोय असेल. शाळेत प्रत्यक्ष उपस्थित राहू न शकणाऱ्या भारतीय मुलांच्या शिक्षण विषयक गरजा भागवण्यासाठी नॅशनल इन्स्टिट्यूट ऑफ ओपन स्कूलींग, आणि स्टेट ओपन स्कूल यांनी देऊ केलेले मुक्त आणि दूरस्थ शिक्षण कार्यक्रम विस्तारित आणि बळकट केले जातील.
2. विविध भाषांमध्ये शिकवण्यासाठी आणि शिकण्यासाठी तसेच भाषाशिक्षण लोकप्रिय करण्यासाठी तंत्रज्ञानाचा मोठ्या प्रमाणात वापर केला जाईल.
3. भारताचे भविष्य तसेच अनेक उभरती क्षेत्रे आणि व्यवसायांमध्ये भारताची नेतृत्वाची भूमिका या दृष्टीने गणित आणि गणितीय विचार अतिशय महत्त्वपूर्ण असल्याचे मानले गेले आहे. या आगामी क्षेत्रांमध्ये आर्टिफिशियल इंटेलिजन्स, मशीन लर्निंग, आणि डेटा शास्त्र इत्यादींचा समावेश आहे. म्हणूनच शाळेच्या संपूर्ण कालावधीमध्ये गणित आणि संगणकीय विचार यांच्यावर जोर दिला जाईल. याची सुरुवात पायाभूत स्तरावर, कोडी आणि खेळ यांचा नियमित वापर तसेच इतर विविध नावीन्यपूर्ण पद्धती वापरून केली जाईल.
4. व्हरच्युअली वर्ग घेण्यासाठी आयसीटी उपकरणांच्या वापराला प्राधान्य देण्यात येईल
5. शिक्षण, मूल्यमापन, प्रशिक्षण, सेवांतर्गत प्रशिक्षण यामध्ये तंत्रज्ञान वापराला प्राधान्य.
6. तंत्रज्ञानाच्या वापरासाठी आवश्यक ती साधनसामग्री उपलब्ध करून देणे.
7. पोर्टल व विविध ॲप्स त्याचबरोबर विविध साधने उपलब्ध करून देणे.
8. डिजिटल रिसोर्स उपलब्ध करून देणे
9. विविध वाहिन्या च्या माध्यमातून प्रक्षेपण लाईव्ह टेलिकस्ट व ब्रॉडकास्टच्या माध्यमातून शिक्षणाच्या सुविधा उपलब्ध करून देणे.
10. ऑनलाइन परीक्षा ऑनलाईन मूल्यमापन यंत्रणा विकसित करणे.
11. विद्यार्थ्यांच्या डिजिटल क्षमता विकसित करणे.
12. अध्यापनशास्त्र आणि तंत्रज्ञान वापर याचा सहसंबंध वाढवणे.
13. तंत्रज्ञान वापरासाठी शिक्षक व मुख्याध्यापक यांच्या क्षमता विकसित करणे.
14. तंत्रज्ञान क्षेत्रातील संशोधनाला प्रोत्साहन देणे.

कोविड-19 काळात महाराष्ट्रातील विद्यार्थ्यांचे शिक्षण आणि मूल्यमापन करण्यात शालेय नेतृत्वाची भूमिका या मोड्यूलची उपयुक्तता

कोरोना महामारीसारख्या असाधारण कालावधीमध्ये विद्यार्थ्यांचे शिक्षण आणि मूल्यमापन यामधील शालेय नेतृत्वाची भूमिका या मोड्यूलची शालेय नेतृत्वाच्या दृष्टिकोनातून उपयुक्तता पुढील प्रमाणे सांगता येईल.

- महामारीची समस्या ही असाधारण समस्या आहे. यासारख्या समस्या भविष्यात येऊ शकतात. भविष्यातल्या या समस्यांना सामोरे जाण्याची मानसिकता शालेय नेतृत्वामध्ये असणे गरजेचे आहे.
- अशा समस्यांना सामोरे जात असताना आवश्यक असणारे प्रशिक्षित मनुष्यबळ, योग्य तंत्रज्ञान याची उपलब्धता असण्याच्या दृष्टिकोनातून प्रयत्न होणे गरजेचे आहेत.
- बालकाच्या जीवनामध्ये अत्यंत महत्त्वाची असणारी शाळा आणि शाळेत येणाऱ्या बालकाला दर्जेदार व गुणवत्तापूर्ण शिक्षण देण्यासाठी कोणतीही आव्हाने व समस्या आल्या तरी त्याला समर्थपणे सामोरे जाणारे मनुष्यबळ तयार असणे गरजेचे आहे.
- जागतिकीकरण वैश्वीकरण आणि खाजगीकरणाच्या योगामुळे जग फार जवळ आली आहे. संपर्क व दळणवळण क्षेत्रातील क्रांती जगाला आणखीनच जवळ आणत आहे. त्यामुळे एखाद्या राष्ट्राचे समस्या आज जागतिक समस्येचे स्वरूप घेऊन पुढे येते. त्यामुळे भविष्यात येईल असे प्रसंग येण्याची शक्यता नाकारता येत नाही. त्यादृष्टीने शालेय नेतृत्वाचा दृष्टिकोन तयार होण्यासाठी सदरचे मोड्यूल उपयुक्त आहे.
- यशोगाथेवरून परिस्थितीवर मात कशी करायची याबाबत दिग्दर्शन होईल.
- PLC चा वापर यशस्वीरीत्या करून समस्या सोडवता येतात यांचेही मार्गदर्शन या मोड्यूलमधून मिळेल.

समारोप -

शालेय शिक्षणाचा विचार करता परिस्थिती कितीही आव्हानात्मक असली तरी त्यावर मात करण्याची क्षमता समर्थ शालेय नेतृत्व मध्ये असते. शाळेत येणाऱ्या बालकाला गुणवत्तापूर्ण व दर्जेदार शिक्षण देणे हे शाळेचे प्रथम कर्तव्य असल्याने आव्हानात्मक परिस्थितीमध्ये सुद्धा शालेय नेतृत्वाने कणखरपणे समस्यांचा सामना करत विद्यार्थ्यांना गुणवत्तापूर्ण शिक्षण देणे क्रमप्राप्त आहे. भारतासारख्या विकसनशील देशामध्ये तंत्रज्ञान वापरासंबंधी अनेक समस्या आहेत पण यावरती मात करून भविष्यकालीन वाटचाल सुरू ठेवणे गरजेचे आहे. परिवर्तन निसर्गाचा नियम आहे त्यामुळे नवनवीन गोष्टी शिक्षणे नवीन गोष्टी स्वीकारणे शालेय नेतृत्वाच्या दृष्टीने अत्यंत महत्त्वाचे आहे, ज्यातून शाळा विकास व विद्यार्थी विकास साधणे सहज शक्य आहे.

संदर्भ -

1. बालकांचा मोफत व सक्तीचा शिक्षणाचा हक्क अधिनियम, 2009
2. शासन निर्णय क्रमांक : संकीर्ण 2021 /प्र. क्र.179 /एस.डी.-6 दिनांक 27 ऑक्टोबर 2021
3. शासन निर्णय शालेय शिक्षण व क्रीडा विभाग शासन परिपत्रक क्रमांक : संकीर्ण -2020/प्र.क्र..84/एस.डी.-6 दिनांक 28 एप्रिल 2020
4. राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरण 2020
5. NCERT दिक्षा प्रशिक्षण मार्च 2022.

वेबसाईट्स आणि लिंक्स -

1. <https://ciet.nic.in/dikshatraining.php>
2. <https://ciet.nic.in/>
3. <https://ncert.nic.in/>
4. <https://www.maa.ac.in/abhyasmala/>
5. https://www.maa.ac.in/index.php?pcf=bridge_course
6. <https://www.maa.ac.in/index.php?pcf=prashnpedhi2021-22>
7. <https://vishesh.maayboli.com/diwali-2012/1229>
8. <https://www.umflint.edu/mr/ode/professional-development/k-12-continuing-education/>
9. <https://www.youtube.com/ncertofficial>
10. <https://www.youtube.com/watch?v=upyDnlcx8gQ>
11. <https://www.youtube.com/watch?v=cbpr3czk4fQ&t=25s>
12. <https://www.youtube.com/watch?v=0dQiWlQZB8g>
13. https://www.youtube.com/watch?v=N8h_0yktFVM
14. <https://www.youtube.com/watch?v=BrFC6Nu0INQ>

मोड्यूल विकसक
डॉ. भगवंत भिमराव पाटील
मुख्याध्यापक
पी. एस. तोडकर हायस्कूल वाकरे
ता. करवीर, जि. कोल्हापूर

समन्वयन
डॉ. ज्योती कुलकर्णी
समन्वयक
महाराष्ट्र शैक्षणिक नियोजन व
प्रशासन संस्था (मिपा), औरंगाबाद

मार्गदर्शक
श्री. रमाकांत काठमोरे
संचालक
महाराष्ट्र शैक्षणिक नियोजन व
प्रशासन संस्था (मिपा), औरंगाबाद